

Муртазаева Э. М. Особенности подготовки будущих учителей начальных классов к обучению художественному труду в школах с крымскотатарским языком обучения

Резюме. В статье рассматриваются основные направления и особенности подготовки будущих учителей начальных классов к преподаванию художественного труда в школах с крымскотатарским языком обучения.

Ключевые слова: крымскотатарский художественный труд, этнический дизайн, профессиональная подготовка к обучению художественному труду, школы с крымскотатарским языком обучения.

Murtazaeva E. M. Peculiarities of preparation of future teachers of primary school to training artistic work in schools with Crimean Tatar language of instruction

Summary. The article considers the basic directions and features of preparation of future teachers, primary school to the teaching of artistic work in schools with Crimean Tatar language of instruction.

Key words: Crimean Tatar artistic work, ethnic design, professional preparation to teaching artistic work, schools with the Crimean Tatar language of instruction.

УДК 373.7

Мустафаева Л. Ф., Назарова О. С.

ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ МЕТОДІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Постановка проблеми. Інтеграція професійного навчання з виробництвом є складною динамічною системою, яка забезпечує тісний взаємозв'язок між цими компонентами та сприяє цілісності науки і виробництва. Підготовка компетентного робітника на основі такої інтеграції обумовлює застосування різноманітних методів професійного навчання, завдяки яким зреалізуються цілі навчання, зміст професійної підготовки, а сам процес навчання наповнюється пізнавальною діяльністю учнів.

Актуальність дослідження. Проблемі класифікації методів навчання присвячено багато досліджень зарубіжних вчених Ю. Бабанського, І. Лернера, М. Данилова, Є. Полат, М. Левіної, М. Махмутова, В. Оконя, М. Скаткіна та вітчизняних Н. Бібік, В. Бондар, С. Бондар, В. Лозової, В. Онишук, О. Савченко; значний внесок в теорію методів навчання зробили класики-педагоги Я. Коменський, А. Макаренко, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський; методам професійної підготовки кваліфікованих робітників велику увагу приділяли С. Батишев, А. Беляєва, С. Гончаренко, Н. Ерганова, О. Новиков, Н. Ничкало, В. Радкевич, Р. Гуревич, В. Лозовецька, В. Скакун, А. Хуторський, Ю. Якуба та інші.

Метою даної статті є підходи до застосування системи методів професійного навчання, які позитивно впливають на поетапне формування знань, умінь і навичок майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Слово «метод» (від грецького *methodos*) означає спосіб, шлях досягнення мети [1, с. 299].

У філософському енциклопедичному словнику метод – це шлях до пізнання, теорія, сукупність прийомів і операцій практичного і теоретичного освоєння дійсності [2, с. 358]. В основі будь-якого методу пізнання лежить відповідна логіка. Педагогічний метод відрізняється від методу пізнання тим, що він спрямований на суб'єкт навчання і включає в себе особистісні характеристики того, хто навчає [3, с. 114].

Розглянемо підходи до визначення сутності методів навчання. Метод навчання визначається науковцями як спосіб сумісної діяльності вчителя і учнів, спрямований на вирішення дидактичних задач [4, с. 260]; «...як спосіб взаємозв'язку діяльності викладача (майстра виробничого навчання) і учнів, спрямованої на оволодіння учнями знаннями, уміннями, навичками, на їх виконання і розвиток» [5, с. 57], «...як складна, багатовимірна, багатоякісна освіта» [6, с. 129], «...способи роботи педагога і визначення ним способів роботи тих, хто навчаються, за допомогою яких здійснюється формування знань, умінь і навичок, розвиток їх здібностей і інтересу до учіння» [7, с. 267], «упорядкований спосіб діяльності з досягнення навчально-виховних цілей» [4, с. 260], «...сукупність шляхів, способів досягнення цілей, вирішення освітніх задач» [4, с. 268].

Водночас, метод є серцевиною навчального процесу, зв'язуючим ланцюжком між запроєктованою метою і кінцевим результатом; його роль в системі «цілі – зміст – методи – норми – засоби навчання» є визначальними [3, с. 268]. З позицій сучасних педагогічних поглядів, метод навчання характеризується як багатостороннє, багатовимірне, багатоякісне, поліфункціональне дидактичне явище.

До основних найбільш суттєвих ознак методу навчання С. Бондар відносить такі: спосіб отримання інформації та оволодіння учнями уміннями і навичками; спосіб спільної діяльності вчителя і учнів, керівництво навчально-пізнавальною діяльністю учнів; сукупність упорядкованих прийомів, дій і операцій, достатніх для отримання результатів спільної діяльності вчителя і учнів; спосіб і форма руху змісту навчального матеріалу за правилами індуктивної чи дедуктивної логіки його розгортання; спосіб і рівень руху пізнавальної самостійності й активності учнів; спосіб стимулювання і мотивації учіння, спосіб емоційних переживань; спосіб формування оцінних суджень. Тобто кожна ознака характеризує один із аспектів методу навчання [8, с. 493].

На основі визначеного можна зробити висновок, що поняття «метод навчання» є досить складним. Однак, не дивлячись на різні визначення, які дають цьому поняттю науковці, більшість з них вважає, що метод навчання є способом організації навчально-пізнавальної діяльності учнів [6, с. 128]. П. Підкасистий розглядає метод і як теоретичну уяву про єдину діяльність учителя і учнів, спрямовану на вирішення дидактичних задач. Він вважає, що метод навчання характеризується трьома ознаками: ціллю навчання, способом засвоєння і характером взаємодії суб'єктів навчання. Тобто поняття «метод навчання» відображає спосіб навчаючої роботи педагога і способи навчальної роботи учнів в їх взаємодії, специфіку їх роботи з досягнення різноманітних цілей навчання [4, с. 260–261].

Оскільки методи навчання є багатограним і багатовимірним явищем, то й основ для їх розподілу за групами, на думку С. Бондар, може бути багато. Однак для ефективного застосування методів навчання в професійній підготовці майбутніх фахівців необхідно уявити їх у відповідній системі (класифікації). Історично першими методами навчання вважаються методи вчителя (розповідь, пояснення), методи учня (вправи, самостійна робота, запитання), а також методи їх сумісної діяльності (бесіда, дискусія) [9, с. 319].

Однією з перших класифікацій методів навчання, яка була запропонована Є. В. Петровським і Є. Я. Голантом, ґрунтувалась на джерелах знань: слово, наочність, практика. Важливе значення для організації навчально-виробничого процесу майбутніх кваліфікованих робітників має класифікація, розроблена на основі цілісного підходу Ю. Бабанським: організація навчально-пізнавальної діяльності, контролю і самоконтролю в процесі навчання [10]. Вчені М. М. Скаткін і І. Я. Лернер запропонували класифікувати методи навчання по характеру пізнавальної діяльності учнів в процесі засвоєння змісту навчального матеріалу: пояснюючо-ілюстративний, репродуктивний, проблемний виклад, частково-пошуковий чи евристичний, дослідницький методи [11, с. 112].

Водночас, С. Я. Батишев і О. М. Новиков акцентують свою увагу на тому, що наявність різноманітних класифікацій не означає протиставлення методів навчання один одному і не є основою для переважного застосування одного з них [7, с. 158].

В. О. Скакун стверджує, що в навчальному процесі найбільш важливим є не віднесення методів до тієї чи іншої класифікації, а глибоке знання викладачем, майстром виробничого навчання їх дидактичної сутності, умов ефективного їх застосування, володіння уміннями використовувати їх для управління пізнавальною та навчально-виробничою діяльністю тих, хто навчаються [5, с. 60].

Тобто методи є інструментом управління процесом навчання, які взаємопов'язані та доповнюють один одного, характеризуючи з різних сторін взаємодію педагога і учня [7, с. 162].

Цінним для нашого дослідження є і запропоновані І. Підласим підходи до структури методу навчання і структури методу учіння. Він вважає, що в структуру методу навчання мають входити запроєктовані педагогом цілі навчально-виробничої діяльності; шляхи, які вибере педагог для їх досягнення; способи співробітництва, що відповідають поставленим задачам; зміст навчання в сукупності з конкретним навчальним матеріалом, логіка навчально-виховного процесу (закони, закономірності, принципи); джерела інформації; активність учасників навчально-виховного процесу; майстерність педагога та ін.

До структури методу учіння входить те, що має виконати учень: сприйняття (безпосереднє, опосередковане); розуміння (уявлення, осмислення); запам'ятовування (поточне, оперативне, тривале); закріплення (узагальнене, систематизоване); застосування (вербальне, практичне) [12, с. 270–271]. Доцільність застосування кожної із існуючих класифікацій визначається її практичним використанням для творчого розвитку особистості в процесі професійної підготовки. Отже, враховуючи визначені підходи до структури методів навчання, можна спроектувати навчально-виробничу діяльність тих, хто навчаються з метою реалізації освітніх цілей.

Так як професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників в професійно-технічних навчальних закладах складається з теоретичного (загальнотехнічні і спеціальні дисципліни) і виробничого навчання, то розглянемо методи навчання, які сприяють ефективному формуванню професійних знань та формуванню професійно-практичних навичок і умінь.

Дослідники професійного навчання вважають, що методи навчання визначаються, в першу чергу, особливостями його змісту, в тому числі:

- багатокomпетентністю структури, великим розмаїттям вивчаючих об'єктів;
- значним обсягом навчального матеріалу, пов'язаного з формуванням у тих, хто навчаються, умінь застосовувати знання в різних умовах;
- взаємозв'язком з практичним навчанням учнів;
- органічним сполученням фактичного (прикладного) і теоретичного матеріалу;
- значним обсягом навчального матеріалу, який потребує лабораторного дослідження кількісних і якісних залежностей, якостей, практичного застосування способів обслуговування обладнання, механізмів тощо;
- необхідністю структурування змісту навчального матеріалу у відповідності з сучасними вимогами технологічних процесів, врахування регіонального компоненту [7, с. 159].

Водночас для ефективного формування професійних знань і умінь з професій будівельного профілю необхідно враховувати підходи і при виборі комплексу методів професійного навчання в залежності від загальних цілей навчання, виховання і розвитку учнів, особливостей змісту професійного навчання, методики викладання спеціальних предметів і виробничого навчання, матеріально-технічного та дидактичного забезпечення, рівня підготовленості учнів та їх вікових особливостей, можливостей викладача чи майстра виробничого навчання, їх теоретичної і практичної підготовленості до здійснення професійно-педагогічної діяльності ПТНЗ.

Вважається, що будь-яка діяльність людини, в тому числі і навчальна, проходить під впливом цілого ряду факторів, основними з яких є пізнавальні потреби, мотиви. О. Новіков вважає, що мотивація учіння формується під впливом системи педагогічної взаємодії, а для того, щоб мотиви виникали та розвивалися, учні мають здійснювати відповідну навчальну діяльність [13, с. 168]. Одним із способів реалізації такої мотиваційної діяльності є ефективна організація проведення актуалізації знань і практичного досвіду учнів, використання різноманітних методів навчання, які стимулюватимуть дії учнів та спрямовують їх до роздумів, порівнянь, співставлень, здійснення творчих дій.

Вироблення позитивної пізнавальної мотивації навчання у значній мірі залежить і від змісту навчання, тобто навчальний матеріал має бути інформаційно насиченим. Однак зміст навчання складає лише передумови для позитивної мотивації учіння, а сама мотивація учіння формується під впливом всієї системи педагогічної взаємодії.

Враховуючи специфіку професійної підготовки кваліфікованих робітників в ПТНЗ, у своєму дослідженні ми приділяємо значну увагу як репродуктивним, так і продуктивним (інтерактивним) методам навчання.

У педагогічній теорії репродуктивні методи поділяються на дві групи: інформаційно-рецептивні і інструктивно-репродуктивні. До групи інформаційно-рецептивних методів відноситься метод пояснювально-ілюстративного викладу, демонстративний і ілюстративний, читання інформативних текстів.

Метою інформаційно-рецептивного методу є оповідальний виклад змісту навчального матеріалу, а основною формою реалізації викладу є пояснення-розповідь. Виклад змісту навчального матеріалу має забезпечувати сучасні підходи до здійснення будівельних технологій, відповідати технологічній послідовності виконання цих процесів, бути доступним, чітким і переконливим, забезпечувати пізнавальну активність учнів.

Водночас виклад змісту навчального матеріалу спеціальних дисциплін та виробничого навчання має здійснюватися за допомогою методичних прийомів, які сприяють тісному сполученню дедуктивних і індуктивних способів пояснення технологічних дій; забезпечують виконання різноманітних видів і способів діяльності, пов'язаних як з ілюстрацією, так і демонстрацією засобів навчання; сприяють використанню порівнянь, узагальнень, теоретичних обґрунтувань; забезпечують тісні міжпредметні зв'язки теоретичних предметів з виробничим навчанням, завдяки яким досягається єдність трактовки понять, сутності явищ, процесів; застосування одних і тих самих формулювань термінології, одиниць вимірювань, пояснення техніко-технологічних явищ на основі наукових законів і теорій тощо [13, с. 255].

Таким чином, в процесі усного викладу навчального матеріалу забезпечується сполучення пояснення навчального матеріалу в оповідній формі з детальними поясненнями, порівняннями, співставленнями, обґрунтуванням, висновками закономірностей тощо. Даний метод буде ефективним за умови, якщо викладач або майстер виробничого навчання буде опиратися на чітку логіку і послідовність викладу, використовуючи ілюстрації та демонстрацію дій.

В. О. Скакун вважає, що метод демонстрації і ілюстрації у професійній підготовці є основоположним для створення основ професійної майстерності майбутніх фахівців [14, с. 79]. Необхідно враховувати, що цей метод буде більш результативним на початковому етапі формування професійних знань і умінь за допомогою різного роду наочності, ілюстрацій, документації письмового інструкту-

вання, навчальних посібників тощо. Так як наочні методи (натуральні і образотворчі) мають різні функції, то в одному випадку вони є ілюстрацією для пояснення викладачем сутності технологічного прийому, операції, послідовності виконання складного технологічного процесу, а в іншому – наочність, що забезпечує уявлення про роботу механізмів, обладнання, які застосовуються у будівельній галузі. Водночас засоби навчання можуть бути застосовані і для самостійного формування знань і умінь. Це, в основному, засоби, які виконують функції письмового інструктування (опорні схеми, операційні, інструктивні і технологічні карти); розтини механізмів і обладнання; показ фрагментів відеозаписів з принципом та вимогами до обслуговування будівельних механізмів, в тому числі і вимог правил безпеки. Метод демонстрації можна віднести і до алгоритмового методу, так як дії, що засвоюються на початковому етапі, є своєобразним алгоритмом робочої пози, рухів, прийомів, які не можна порушувати. С. Я. Батишев акцентував свою увагу на тому, що повний і точний образ трудової дії в свідомості учнів виникає не раптово. Спочатку він запам'ятовує цю дію в загальному вигляді, а потім поступово уточнює окремі деталі. У професійному навчанні застосовуються такі види демонстрацій:

- демонстрація об'єктів і процесів, що вивчаються, у натуральному та природному вигляді; з цією метою використовуються макети, моделі, показ прийомів роботи, проведення дослідів;
- демонстрація зображень – креслень, монтажних, кінематичних та електричних схем, виробничо-технологічної документації;
- демонстрація технологічних процесів та явищ за допомогою технічних засобів навчання, а саме: комп'ютерів, діафільмів, відеозаписів.

Успішна демонстрація визначених методів залежатиме від дотримання таких дидактичних вимог: учні мають знати, що саме їм необхідно спостерігати і з якою метою; забезпечення якісного демонстрування наочного засобу; забезпечення включення в сприйняття учнями не тільки зору, але й слуху та дотику [15, с. 38–40].

Але сама основна вимога – це ефективне керівництво процесом сприйняття учнями того, що демонструється. Так, демонструючи механізм чи обладнання, спочатку викладач (чи майстер) звертає увагу на його загальний вигляд, потім розглядає окремі його складові, прагнучи забезпечити сприйняття кожної з них, а лише після цього переходить до демонстрації принципу дії.

З метою ефективного формування професійних навичок і умінь Н. Ерганова пропонує такі правила демонстрації трудових дій, як пояснення призначення цих дій; показ всього трудового процесу в робочому темпі; виділення окремих операцій, прийомів і трудових дій в даному процесі; показ окремих прийомів, операцій і способів дій; аналіз документації письмового інструктування; закріплення (повторення) показаних дій, обговорення помилок, які були допущені учнями в процесі виконання практичних дій [16, с. 114]. Результати сприйняття нових способів будуть значно кращими, якщо майстер буде ставити супутні питання до учнів, заставляючи їх аналізувати, уточнювати ці дії, самостійно їх узагальнювати та робити висновки. Разом, ефективність практичного показу трудових прийомів та процесів цілком залежить від практичного досвіду та обізнаності майстра у виконанні відповідних прийомів та операцій, які він демонструє. Якість виконання практичного показу буде досягнута в тому випадку, коли викладач або майстер виробничого навчання правильно вибере обсяг практичного показу, розділить його на складові, визначить основні дії в даному практичному показові і забезпечить ефективне сприйняття елементів показу учнями, їх пізнавальну активність.

Читання інформаційних текстів як різновид інформаційно-рецептивного методу забезпечує оволодіння новими знаннями завдяки самостійній роботі з навчальним підручником, електронними джерелами. У професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників даний метод забезпечує індивідуальний підхід у формуванні їх знань і умінь з відповідної робітничої професії. У зв'язку з тим, що при індивідуальній формі навчання значна частина вивчення теоретичної інформації відводиться на самостійне вивчення, то необхідно враховувати ті методичні прийоми, які сприятимуть якісному забезпеченню відбору теоретичної інформації тими, хто навчається, враховуючи технічні вимоги до виконання окремих технологічних операцій і технологій в цілому при застосуванні будівельних матеріалів, сухих сумішей різноманітних фірм (Кнауф, Церезит, Будмайстер, Терел та інші). Робота з інформаційним текстом має забезпечувати формування умінь майбутніх фахівців з виділення основної інформації, умінь здійснювати аналіз істотних ознак вивчаючих явищ, процесів, основних властивостей матеріалів, сутності інструкцій та способів практичного їх застосування.

До інструктивно-репродуктивних методів належать метод вправ, метод типової виробничої ситуації, інструктаж.

Метод вправ є основним методом професійного навчання з підготовки кваліфікованих робітників, так як він використовується на протязі всіх етапів виробничого навчання.

Під вправами розуміється багаторазове повторення відповідних дій для їх усвідомленого удосконалення. Для того, щоб вправи формувалися успішно та були досконалими, необхідно щоб вони за-

безпечували цілеспрямоване і послідовне виконання практичних дій, поетапне зростання ступеня складності цих дій, самостійності роботи учнів, забезпечували систематичність, системність та посиленість виконання вправ. В залежності від дидактичної мети вправи поділяються на засвоєння трудових операцій, засвоєння простих технологічних процесів, засвоєння складних технологічних процесів. Тобто процес виробничого навчання є послідовним ланцюжком поетапного і постійного вдосконалення навичок і умінь з відповідної робітничої професії. Водночас успішне виконання вправ залежить від управління цим процесом зі сторони майстра (інструктора) виробничого навчання. Майстер виробничого навчання має забезпечити сто відсоткове засвоєння навичок учнів, старатися, щоб вони виконували нові дії з найменшою кількістю помилок, недоліки негайно усувалися, а не закріплювалися ними.

Вправи, які формуються в процесі виробничого навчання мають проводитися у відповідній системі, яка передбачає взаємозв'язок і ієрархію їх навчальних цілей і відпрацювання правильності виконання вивчаючих трудових дій, в тому числі координації рухів, дотримання технічних вимог до виконання цих дій і досягнення відповідного ритму, темпу і формування професійної самостійності та творчого підходу до виконання вправ [7, с. 267]. Усвідомленість і цілеспрямованість при виконанні вправ означає, що мають уявляти мету формування цих дій та активно і цілеспрямовано забезпечувати способи їх виконання. Дані вимоги є актуальними на перших етапах формування професійних компетенцій тих, хто навчаються. Систематичність вправ передбачає, що кожна нова дія має включатися в систему раніше сформованих та безперервно удосконалюватися. Водночас вправи мають мати свій термін виконання, який залежить від особливостей вивчаючих дій. Успішність виконання вправ в значній мірі залежить від раціонального їх розподілу в часі і багаторазових повтореннях. З метою вироблення в слухачів системи вправ з опоряджувальних професій необхідно встановити їх кількість, в залежності від якості виконуючих робіт (поліпшені, високоякісні), вибудувати їх логічну послідовність, з врахуванням їх складності виконання та технічних вимог, визначитися в часі. Так, виконуючи вправи з нанесення розчинів на поверхні, майстер виробничого навчання має враховувати види поверхні, розчину, температурні умови, які прискорюють чи затримують тужавлення розчину тощо.

Дослідники вважають, що різноманітність вправ, які рекомендується психолого-педагогічною літературою, можна об'єднати у такі основні групи: репродуктивні (для формування початкових навичок), творчі і пошукові, які застосовуються при виконанні складних або комплексних робіт. В тому випадку, коли формуються фундаментальні основи будівельного креслення, формуються знання загальної організації будівельних робіт, вивчення схем роботи механізмів, формування умінь з виконання технологічної послідовності операцій та процесів – застосовуються репродуктивні вправи. Основною метою репродуктивних вправ у професійної підготовці є формування початкових умінь слухачів правильно виконувати основні елементи трудового процесу – трудові прийоми та способи дій, які відповідають зразку практичного показу майстром (інструктором) виробничого навчання [5, с. 98].

Вправи з виконання трудових прийомів є основополагаючими у будь-якій професії, а тому слухачі мають уявити особливості цих прийомів, у думках відтворити трудові дії та запечатлити їх в пам'яті та відобразити ці дії на основі еталонної (продемонстрованої майстром). У будівельній сфері однотипними і разом з тим тривалими є вправи з укладання цегли на розчин, нанесення розчину на поверхні, нанесення шпаклівок, пофарбування стелі і стін. В даному випадку, при формуванні початкових дій особливу увагу майстер виробничого навчання приділяє правильній робочій позі, прийомам використання робочого інструменту, дотримання всіх вимог до робочих рухів і прийомів у відповідності з послідовністю їх відпрацювання.

Творчі вправи, як метод, ґрунтуються на застосуванні отриманих знань і навичок в різних варіантах на уроках спеціальних дисциплін, в тому числі і для вирішення суб'єктивно нових для учнів проблем пізнавального і творчого характеру. До такого роду вправ можна віднести розробку принципіальних схем складних технологічних процесів слухачами з виконання опорядження різних приміщень (житлових, офісних, промислових) з метою формування у них узагальнених вмій технологічного планування типових алгоритмів дій, способів самоконтролю тощо.

До творчих вправ, які застосовуються як в теоретичному, так і виробничому навчанні, можна віднести вправи на вибір будівельних технологій, вид матеріалів, інструментів, пристроїв; вправи на визначення способів виконання робіт в залежності від умов, в яких будуть здійснюватися опоряджувальні види роботи; технологічної перерви, пов'язаної з використанням нових будівельних матеріалів, які диктуються властивостями цих матеріалів, кількістю технологічних операцій та їх послідовністю виконання. Так, в залежності від виду опорядження (поліпшене, високоякісне) застосовується дві чи три операції зі шпатлювання поверхні, які вимагають різного складу шпаклівок, товщини шпатлівочних шарів у відповідності з цим і часу для повного твердіння кожного шпатлівочного шару. Розробляючи творчі вправи, викладач або майстер виробничого навчання має забезпечити необхідну систему

дидактичних засобів, які допоможуть учням у виконанні цих вправ. Ті, хто навчаються, потребують не тільки здійснення аналізу професійної діяльності, але й осмислення та рефлексії основних підходів до здійснення професійної діяльності. Застосування проблемних методів при вивченні спеціальних дисциплін та формуванні професійних умінь та навичок є складним підготовчим і організаційним процесом. Водночас, методи проблемного навчання потребують великих зусиль педагога у підготовці до занять, достатньої ерудиції, фахової та методичної підготовки.

Пошукові вправи є елементом методу проблемних ситуацій. Вважається, що проблемна ситуація є особливим видом інтелектуально-емоційної взаємодії суб'єкту (учня) з об'єктом пізнання (задачею), в процесі якого учень усвідомлює протиріччя між необхідністю оволодіння об'єктом пізнання (вирішення задач) і недостатніми знаннями для вирішення цієї задачі.

До пошукових вправ, які можуть бути реалізованими при професійній підготовці майбутніх фахівців, С. Я. Батишев і О. Н. Новіков пропонують віднести: *діагностичні вправи*, які пов'язані з визначенням видів дефектів, неполадок та несправностей механізмів, що застосовуються у відповідній професійній галузі з метою розвитку професійного мислення слухачів. Зміст діагностування у будівельній галузі спрямований на визначення причин дефектів та їх попередження, визначення основних несправностей розчиноносів, фарбопультів, фарборозпливачів та їх усунення тощо.

Конструкторські вправи забезпечують поступове підвищення рівня самостійності і професійного мислення учнів, а саме: вирішення задач з внесенням змін у традиційні технологічні процеси; вирішення задач на заповнення в технології недостаючи елементів технологічного процесу; самостійне проектування технологій з врахуванням заданих вимог [13, с. 164].

До методів професійного навчання відносять і інструктаж. Інструктажем називають чітку визначену систему вказівок, рекомендацій, які стосуються способів виконання трудових дій.

У професійному навчанні з підготовки кваліфікованих робітників в ПТНЗ використовується і група таких продуктивних методів: евристичних питань та метод аналізу виробничих ситуацій.

Під евристичним методом розуміється різновид словесного методу навчання. Особливістю евристичних методів навчання є розширення обсягу знань учнів. Даний метод ще називають сократівським, сутність якого полягає в тому, що в процесі роздумів Сократ допомагав учням самостійно вирішувати поставлену задачу [9, с. 319]. Призначення евристичних методів – поступова підготовка тих, хто навчаються, до самостійної постановки та вирішення проблем. До евристичних методів, які досить широко запроваджуються в професійній підготовці кваліфікованих робітників відноситься метод евристичних питань (проблемна бесіда, діалогове спілкування), метод порівняння, метод евристичного спостереження.

Метод евристичних питань розроблений римським оратором і педагогом Квинтиліаном. Він пропонував для знаходження необхідних відомостей про об'єкт чи явище, що вивчаються, використовувати сім ключових питань: Хто? Що? Для чого? Де? Чим? Як? Коли? та парні сполучення цих питань «Як-коли?», які допомагають виникненню незвичайних ідей і рішень відносно досліджуваного об'єкта [9, с. 325]. А тому, для вирішення поставленої задачі викладач чи майстер виробничого навчання має підвести слухачів до постановки проблеми, пояснити їм, як необхідно здійснити доказ чи зробити висновки із приведених фактів, побудувати план перевірки цих доказів тощо. Тобто, педагог, застосовуючи евристичну бесіду, вибудовує систему питань до учнів таким чином, щоб вони були взаємопов'язані між собою і здійснювали поступове вирішення поставленої проблеми.

Метод порівняння як один з евристичних методів застосовується при порівнянні різних версій, які вказують слухачі при вирішенні відповідної проблеми. Даний метод викладач чи майстер виробничого навчання може застосовувати в тих випадках, коли при вирішенні виробничої задачі чи виробничої проблеми погляди слухачів розходяться. Для того, щоб вони самостійно визначилися в правильності висунутих ідей, пропозицій, суджень, необхідно обговорювати ці дії сумісно всіма слухачами за допомогою направляючих питань педагогом в процесі евристичної бесіди.

Особлива увага в нашому дослідженні надається методу евристичного спостереження, яке здійснюється як в процесі теоретичного, так і виробничого навчання. А.Хуторський підкреслює, що спостереження це цілеспрямоване на особистісне сприйняття учнями різних об'єктів і є підготовчим етапом до формування якісних теоретичних знань [9, с. 325]. В теоретичному навчанні це може бути спостереження за принципом роботи механізмів, за виконанням технологічних процесів, пов'язаних з використанням обладнання і механізмів, їх продуктивності для створення орієнтованої основи знань, а також з метою формування творчого технологічного мислення. Перед проведенням спостереження викладач ставить питання, на які мають відповісти слухачі: «що відповідає вимогам...», «що треба зробити...», «з якою метою застосовується...», «для чого...», «в якому випадку...» тощо. У виробничому навчанні евристичне спостереження формує у слухачів уміння згрупувати подібні факти, явища, якості і виявити у них спільні та різнобічні риси; визначити залежність технологічного процесу

від наявних умов виробництва. Наприклад, пропонуючи для спостереження виконання декоративного опорядження під фактуру «Короїд» тим, хто навчаються пропонується звернути увагу на фактори, які сприяють створенню однорідні фактури опорядження поверхні.

Метод аналізу проблемних ситуацій. Прийнято вважати, що для проблемного вивчення змісту навчального матеріалу відбирається такий, що має причинно-наслідкові зв'язки, які вимагають узагальнення найбільш суттєвих якостей, явищ, відносин, виявлення закономірностей, тобто зміст матеріалу базового характеру. В реальному навчальному процесі тим, хто навчається пропонується навчальний матеріал різноманітних ступенів складності. Шляхи розробки проблемних ситуацій різноманітні і залежать від характеру вивчаючого матеріалу, ступеня підготовленості слухачів до їх розв'язання, професіоналізму та педагогічної майстерності викладача чи майстра виробничого навчання [5, с. 125].

Враховуючи специфіку будівельної галузі можна запропонувати створення проблемних ситуацій, опираючись на відомі факти; використання протипоставлення і співставлення та формування висновків, вибір правильного рішення з ряду можливих та відомих учням і вирішення проблемної ситуації в надзвичайних умовах, яка потребує від слухачів розвитку професійної мобільності, технічного та технологічного мислення.

Таким чином, наявність вирішення проблемних ситуацій дозволяє викладачу чи майстру виробничого навчання широко застосувати проблемно-пошукову спрямованість навчального процесу, застосовуючи при цьому різні методи та методичні прийоми.

Висновок. Методи навчання як багатовимірне поліфункціональне дидактичне явище, спрямовані на ефективну організацію навчально-виробничого процесу в ПТНЗ. Метод навчання є сукупною діяльністю педагога і учнів, яка спрямована на вирішення дидактичних задач; вибір методів навчання залежить від етапу формування професійних знань, умінь і навичок, особливостей змісту професійного навчання; рівня професійної підготовленості майбутніх фахівців; методичного та фахового рівня педагога.

Література

1. Педагогика: Большая современная энциклопедия / состав. Е. С. Рапацевич. – Минск : Современное слово, 2005. – 720 с.
2. Философский энциклопедический словарь / под ред. С. С. Аверинцева. – [2-е изд.]. – М. : Советская энциклопедия, 1989. – 815 с.
3. Рудакова И. А. Дидактика / И. А. Рудакова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2005. – 256 с.
4. Педагогика / под ред. П. И. Пидкасистого. – М. : Педагогическое общество, 2004. – 608 с.
5. Скакун В. А. Организация и методика профессионального обучения / В. А. Скакун. – М. : ФОРУМ: ИНФРА, 2007. – 336 с.
6. Кукушин В. С. Дидактика (теория обучения) / В. С. Кукушин. – М. : МКУ «MaPT», Ростов-на-Дону : Издательский центр «MaPT», 2003. – 368 с.
7. Батышев С. Я. Профессиональная педагогика / под ред. С. Я. Батышева. – [2-е изд. перераб. и доп.]. – М. : Ассоциация «Профессиональное образование», 1999. – 904 с.
8. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України ; гол. ред. В. І. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
9. Хуторской А. В. Современная дидактика / Андрей Викторович Хуторской. – СПб. : Питер, 2001. – 544 с.
10. Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной образовательной школе / Юрий Константинович Бабанский. – М. : Просвещение, 1985. – 250 с.
11. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М. : Педагогика, 1981. – 185 с.
12. Подласый И. Г. Педагогика : в 3-х кн. / И. Г. Подласый. – М. : Гуманитарный изд. центр «ВЛАДОС», 2007. – Кн. 2. Теория и технологии обучения. – 575 с.
13. Педагогика профессионального образования / [Е. П. Белозерцев, А. Д. Гонеев, А. Г. Пашков и др.] ; под ред. В. А. Сластенина. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 368 с.
14. Скаткин Н. М. Проблемы современной дидактики / Н. М. Скаткин. – [2-е изд.]. – М. : Педагогика, 1984. – 112 с.
15. Краевский В. В. Общие основы педагогики / В. В. Краевский. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 256 с.
16. Эрганова Н. Е. Методика профессионального обучения / Н. Е. Эрганова. – [2-е изд., стер.]. – М. : Академия, 2008. – 160 с.

Мустафаева Л. Ф., Назарова О. С. Застосування різних методів професійного навчання для підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах

Резюме. У статті розглядаються методи професійного навчання, підходи до їх класифікації, вплив методів навчання на формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників в професійно-технічних навчальних закладах.

Ключові слова: метод навчання, професійне навчання; професійна компетентність, вправи.

Мустафаева Л. Ф., Назарова О. С. Применение различных методов профессионального обучения для подготовки будущих квалифицированных рабочих в профессионально-технических учебных заведениях

Резюме. В статье рассматриваются методы профессионального обучения, подходы к их классификации, влияние методов обучения на формирование профессиональной компетентности будущих квалифицированных рабочих в профессионально-технических учебных заведениях.

Ключевые слова: метод обучения, профессиональное обучение, профессиональная компетентность, упражнения.

Mustafaeva L., Nazarova E. Various Methods of Vocational Training for Future Skilled Workers in Vocational Technical Schools

Summary. This article examines methods of professional learning, access to classification, the influence of teaching methods for the formation of professional competence of future skilled workers in vocational schools.

Key words: method of teaching, training, professional competence, exercise.

УДК 378.16

Сухоніна Н. С.

ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Постановка проблеми. Сучасний світ не даремно називають інформаційним. Для успішної життєдіяльності неможливо бути осторонь інформаційних потоків. Але величезна інформаційна пропозиція призводить до того, що сучасна людина ризикує «потонути» в цьому інформаційному морі.

Суспільство з переходом до інформаційної стадії свого розвитку поступово передає регулятивні функції мас-медіа. В Україні це виявляється ще дуже і дуже слабо. Але західний досвід свідчить про те, що мас-медіа в умовах інформаційного суспільства повинні взяти на себе наступні функції:

- 1) впровадження соціального прогресу та ревізії традицій;
- 2) регулювання моральних та навіть правових норм (що загалом відбувається і тепер, коли мас-медіа організовують ухвалення нових законів, розкручують кримінальні справи тощо);
- 3) соціального управління.

Все це робитиметься за допомогою загального відкритого дискурсу. Звичайно, це буде вже не та масова комунікація, до якої ми звикли. Вона поєднається з міжособистісною за допомогою комп'ютерних технологій. Отже, масова комунікація переросте в механізм прийняття рішень, керування та регулювання суспільством. Необхідно зауважити, що все більшу роль відіграватиме не тільки зміст комунікації, а й форма його подання, особливості комунікаційних каналів.

Таким чином, сучасні мас-медіа відіграють роль своєрідного культурного інтегратора, впливають на норми поведінки та виконують виховні функції. Телебачення, відео, радіо, кінематограф, різноманітні друковані видання загострюють ситуацію інформаційного вибуху. Важливою задачею стає рішення питання щодо грамотної роботи з інформацією.

У цьому зв'язку основними завданнями медіаосвіти є вироблення навичок розпізнавання маніпулятивної медіаінформації; формування практичних навичок використання загальноосвітніх медіапродуктів у студентської молоді; визначення сутності медіакомпетентності; розкриття дидактичних, психолого-педагогічних і методичних аспектів застосування медіа в навчанні і вихованні; вивчення впливу різних медіазасобів на навчання і виховання молоді, можливих наслідків їх негативного впливу.

Аналіз досліджень і публікацій. Тому на часі є започаткування медіаосвіти та основ медіаграмотності на всіх рівнях освіти (загальної, вищої).

Проблема медіаосвітніх технологій досить широко вивчається в світовому освітньому просторі. Так, дослідниками цього питання в Канаді є К. Ворсноп, Б. Дункан, Ж. Пьетт, А. Карон та ін., в Британії – К. Безелгет, Д. Бекинґем, Є. Харт та ін., в США – Дж. Гербнер, Р. Кьюби, Р. Хоббс та ін., в Австралії – Б. Мак-Махон, Р. Куин та ін.

Вітчизняна медіапедагогіка представлена такими дослідниками, як Г. В. Онкович, О. В. Федоров, Л. С. Зазнобіна, В. Робак, П. І. Пахлотіна, М. Чемерис та ін.

Мета статті – продемонструвати різноманітні види медіаосвітніх технологій та особливості їх використання в сучасному освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. Медіаосвітні технології – методично-організаційні засоби навчального процесу з використанням періодичних видань, радіо, телебачення, кіно, а також програмно-